

Justiits- ja digiministri Liisa-Ly Pakosta ettekanne õigus- ja kohtusüsteemi arengust

Head Eesti Vabariigi kohtunikud!

Mul on väga kahju, et ma ei saa täna teiega Viimsis kohapeal olla. Vabariigi Valitsuse istung nõuab oma tähelepanu ja tõesti, tervitust ei oleks kuigi mõistlik olnud päris lõppu jätta.

Meil on praegu lõpusirgel kohtureform, menetluste lihtsustamine ja kohtutest asjade väljaviimine.

Kohtureformi eelnõu teine lugemine peaks olema 10. juunil ja kolmas 17. juunil, nii et me jõuame enne suve Riigikogu poolt kõik otsused ära teha, et jääks piisavalt aega praktilisteks ettevalmistusteks.

Me oleme sellest kohtureformist nüüd nii palju rääkinud. Ka viimane kohtute haldamise nõukoda vaatas seda põhjalikult.

Ja me oleme kogu aeg kaasanud erinevaid seisukohti ning neid väga põhjalikult, tähelepanelikult ja hoolsalt arvestanud. Seda näitab ka see, et isegi viimasele eelnõule oleme esitanud üle 90 muudatusettepaneku, kõik jälle ikkagi tagasisidet arvestades.

Väga loodan, et Riigikogus vastu võetav reform teeb Eesti kohtusüsteemi senisest veel palju iseseisvamaks, poliitikutest veel palju sõltumatumaks, ja et kohtunikkond ise, otsuseid tehes, ennast juhtides ja üksteise õlgadele toetudes saab teha kiiremini just neid otsuseid, mida on vaja teie enda arvates teha.

Pean väga oluliseks seda, et kohus on poliitikutest täiesti sõltumatu. Pean seda oluliseks eriti praegu, vaadates seda, mis ümberringi toimub.

Korduvalt olen pidanud Riigikogu saalis vastama küsimustele, et miks valitsus ei ole kõiki inimesi vanglasse saatnud – või vabandust, kõiki kurjategijaid vanglasse saatnud. Tegelikult alles eelmisel nädalal vastasin Riigikogus kirjalikule arupärimisele, mis küsis, miks valitsus on võimaldanud karistuste leevendamist. Miks valitsus ei ole taganud seda, et kõikide seksuaalkuritegude eest määraksid kohtud just maksimaalse 15-aastase vanglakaristuse.

Ma olin päris ärritunud. Harva ärritun, aga ma olin päris ärritunud juba sellise küsimuse püstituse peale, et kuidas me oleme jõudnud sinna, et Riigikogus selliseid päringuid esitatakse – miks valitsus ei sekku kohtute töösse ja miks valitsus ei otsusta kohtute asemel, milline peaks olema konkreetne karistus ühe või teise kuriteo eest.

Kusjuures arupärijad olid ka väga selgelt seda meelt, et karistuste vahemikud on igati õiged. Probleem oligi selles, et miks valitsus ei ole sekkunud, et määrataks rohkem just neid kõrgemaid karistusi.

See näitab, kui ohtlikku kohta me oleme ühiskonnana jõudnud ja kui oluline on see, et kohtutele on tagatud täielik sõltumatus ja iseseisvus – täielik sõltumatus just nimelt poliitilistest otsustajatest.

Kahjuks näeme mõnes teises seni demokraatlikus riigis ka näiteid, kuidas poliitilise sekkumisega on võimalik saada parasjagu valitsejatele sobivamaid otsuseid.

Minu arvates on selline suundumus väga halb ja teen tõesti kõik selleks, et kohtute täielik iseseisvus tagada.

Üles on jäänud veel üksikud erinevad arusaamised, kuidas tuleks ühte või teist küsimust lahendada. Nendel ma praegu ei peatuks, sest neid on väga põhjalikult nii Riigikogu komisjonides, põhiseaduskomisjonis kui ka mitmel pool mujal arutatud.

Lisaks kohtukorralduse muudatustele on kõik kolm suurt menetlusseadustikku – tsiviil-, haldus- ja kriminaalmenetlus – Riigikogus jõudnud erinevasse menetlusjärku ning toovad kindlasti kaasa lihtsustusi nii kohtutele, aga kõige olulisem – Eesti elanikele ja Eesti ettevõtetele tervikuna.

Seda seisukohta jagavad tänaseks vist peaaegu kõik, et me oleme menetluslike üksikasjadega üksteist väga palju koormanud ja seda tuleb lihtsamaks teha. See ei pea kõik olema nii keeruline, nii aeganõudev, nii detailne.

Ja siit jõuame tehisaru kasutamiseni.

Mul on hea meel näha, kui tõsiselt olete kõik seda võtnud ja kui suur hoog on sees ettevalmistustel tehisaru kasutuselevõtuks õiguspäraselt, turvaliselt ja kõiki andmekaitsereegleid arvestades.

Ma usun, et see saab just sellist rutiinset tööd väga palju vähemaks võtta. Ja kindlasti peame Eestis tagama seda, et meie väga väärtuslikud andmed, sageli ka väga tundlikud andmed, ei satuks kuskile ilma peale uitama.

See on olnud ülioluline kogu Eesti digiarengus kogu aeg, aga tehisaru ajastul on see veel eriti oluline, sest iga võimalik viga võib olla väga, väga ränkade tagajärgedega.

Kogu meie digiriik ja kogu meie õigusriik laiemalt tugineb ju ikkagi usaldusel. Seda usaldust tuleb hoida ja ehitada meil kõigil üheskoos.

Lisaks tehisarule on ka mõned päris iidset põhimõtted, mis usaldust ehitavad.

Kui ma vaatan praegu kohtumenetluse kiirendamise eelnõud, siis selle ümber on tekkinud väga terav vastasseis inkassofirmadega, kes ei ole üldse rahul sellega, et me lubame kiirmenetlustes nõuda üksnes seadusekohast intressi.

See tundub nagu arutelu teemal: „Oot, mis asja?“ Kui Riigikogu on öelnud, et seadusjärgne täiendav kulu võlgnikule tohib olla selline, siis miks me peaksime riigi nimel kiirmenetlustes üldse midagi sinna juurde panema?

Aga see näitab seda, et vaidlus selle üle, kas liigkasuvõtt on lubatav ja kui suures ulatuses see üldse tohiks olla lubatav, on kandunud meie aega väga ammustest aegadest saati ja põleb endiselt heleda leegiga.

Ühed tahaksid võtta veel rohkem, kui rahvaesindus on lubanud, ja teised, ehk siis meie, ütleme, et ei – liigkasuvõtt peab jääma nendesse raamidesse, mis Riigikogu on ette näinud, ja rohkemat me vähemalt kiirmenetlustes, automatiseeritud menetlustes kuidagi ei luba.

Selline väga põhimõtteline moraalne arutelu on meil praegu käimas ning see on olnud üks kõige teravamaid arutelusid kogu kohtukorralduse muutmise ja kohtumenetluste kiiremaks muutmise juures.

Need rünnakud, mis on seotud liigkasuvõtmise või selle lubatavuse määraga, on vahel olnud päris ehmatavad.

Aga see on ainult kõõmes, kui me vaatame seda, millised on olnud viimasel ajal rünnakud näiteks kohtunike endi vastu, õigussüsteemi enda vastu.

See ei ole ainult osade poliitikute unistus sellest, et äkki ikkagi poliitikud peaksid saama sekkuda ja ise öelda, kellele kui karm karistus tuleb määrata. Mõne arvates võiksid poliitikud seda teha kohtute asemel.

Aga see on ka laiemalt ühiskonnas tekkinud viha ja vaen õigusemõistmise kui sellise vastu.

See ei puuduta ainult kohtunikke. See puudutab ka prokuröre. See puudutab ka advokaate, kes oma tööülesandeid täidavad.

Ja me peame selle vastu midagi kõik koos ette võtma.

See õhnestab juba õigusriigi alustalasid. Me ei tohi taluda – me ei peaks taluma – sellist viha ja raevu oma tööd tegevate inimeste vastu.

Ja otsin tõesti koos teiega, koos prokuröridega, koos advokaatidega paremaid õiguslikke lahendusi selleks, et oma tööd tegevad inimesed, õiguste kaitsjad ja õigusriigi kaitsjad saaksid tunda ennast oma tööd tehes turvaliselt ning teha otsuseid nii, nagu seadus ette näeb ja nagu nad ise õigeks peavad.

Nii et kaks kõige olulisemat asja siit kaasa.

Seisan selle vastu, et poliitikud saaksid sekkuda õigusemõistmisse. Seisan kohtute sõltumatuse eest.

Ja teiseks – otsin koos teiega lahendusi, et kohtunikke, prokuröre, advokaate ja teisi õiguse eest seisjaid kaitsta inimeste viha ja raevu eest.

Aga teile soovin head tänast päeva, häid arutelusid ja teeme ikka jätkuvalt kõiki muudatusi koos, teie seisukohti arvestades ja teid kõiki kaasates.

Aitäh!